

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Haziran 1952

İÇİNDEKİLER: ~~~~~

İçtimai Şahsiyet Cahit TANYOL
Âşık Veysel Jübilesini Açış Konuşması Ahmet Kutsi TECER
Adnan Saygun'un «Karacaoğlan» Kitabı Münasebetile Cahit ÖZTELLİ
Pir Üstad Geldi (Şiir) Şemsi YASTIMAN
Halkbilgisi D.ne Aid Hâtıralar: Derneğin Neşrettiği Dergiler ... Halit BAYRI
Âşık Ömer'in Yeni Bulunmuş Şiirleri (VII - Son) ... Hikmet DİZDAROĞLU
Anadolu'da Cinlere, Perilere ve Devlere Dair İnanışlar ... Dr. N. BALCIOĞLU
Dr. Wilhelm Pessler'in Halkbilgisi Coğrafya Metodu ... S. GÖKÇEOĞLU
Konuşkanlığın Cezası (Fıkra) Ali PÜSKÜLLÜOĞLU
Ayın Folklor Hâdiseleri: Son Halk Türküleri Derleme Gezisi — Sermet Muhtar Alus'u Kaybettik: İstanbul En Renkli Muharririni Kaybetti... Hikmet Feridun ES — Acı Şeyler, Fakat ... Adnan TAHİR

Sayı : 35

Kuruş : 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ FİLEN İDARE EDEN MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Küçük Cari Hesaplar
1952 İKRAMİYE PLÂNI

12 Bahçeli Ev

40 tane 1.000 Liralık
50 » 500 »
100 » 250 »
250 » 100 »
1500 » 50 »

Çekilişler: 3 Mart, 3 Haziran,
25 Ağustos, 3 Kasım, 29 Aralık,
tarihlerinde yapılır.

T. C. Ziraat Bankası

VADELİ VADESİZ TASARRUF HESAPLARI İÇİN
BU YIL 650.000 LİRALIK BİR İKRAMİYE PLÂNI
HAZIRLANMIŞTIR. BU PLÂNDAN 10 ÇEKİLİŞTE

14 Ev

AYRICA,

10.000, 1.000 ve 500 LİRALIK İKRAMİYELER,
TRAKTÖR ve ZİRAAT ÂLETLERİ VARDIR

ÇEKİLİŞLERE İŞTİRAK ŞARTLARINI BANKA ŞUBE VE
AJANSLARINDAN ÖĞRENMEKTE ACELE EDİNİZ.

200

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Küçük Cari Hesaplar
1952 İKRAMİYE PLÂNI
12 Bahçeli Ev

40 tane 1.000 Liralık		
50 " 500 "		
100 " 250 "		
250 " 100 "		
1500 " 50 "		

Cekilişler: 3 Mart, 3 Haziran,
25 Ağustos, 3 Kasım, 29 Aralık,
tarihlerinde yapılır.

T. C.
Ziraat Bankası

VADELİ VADESİZ TASARRUF HESAPLARI İÇİN
BU YIL 650.000 LİRALIK BİR İKRAMİYE PLÂNI
HAZIRLANMIŞTIR. BU PLÂNDAN 10 ÇEKİLİŞTE

14 Ev

AYRICA,

10.000, 1.000 ve 500 LİRALIK İKRAMİYELER,
TRAKTÖR ve ZİRAAT ALETLERİ VARDIR

ÇEKİLİŞLERE İSTİRAK ŞARTLARINI BANKA ŞUBE VE
AJANSLARINDAN ÖĞRENEMEKTE ACELE EDİNİZ.

200

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Haziran 1952

İÇİNDEKİLER : **II**

İçtimai Şahsiyet Cahit TANYOL
 Âşık Veysel Jühilesini Açış Konuşması Ahmet Kutsi TECER
 Adnan Saygun'un «Karacaoğlan» Kitabı Münasebetle Cahit ÖZTELLİ
 Pir Üstad Geldi (Şiir) Şemsi YASTIMAN
 Halkbilgisi D.ine Aid Kâtralar: Derneğin Neşrettiği Dergiler ... Halit BAYRI
 Âşık Ömer'in Yeni Bulunmuş Şiirleri (VII. Son) ... Hikmet DEDAROĞLU
 Anadolu'da Cinlere, Ferilere ve Devlere Dair İnançlar ... Dr. N. BALCIOĞLU
 Dr. Wilhelm Pessler'in Halkbilgisi Coğrafya Metodu ... S. GÖKÇEĞLU
 Konuşkanlığın Cezası (Fıkra) Ali PÜSKÜLLÜOĞLU
 Ayın Folklor' Hâdiseleri: Son Halk Türküleri Derleme Gezisi — Sermet
 Muhtar Alus'u Kaybettik: İstanbul En Renkli Muharririni Kaybettik... Hik-
 met Feridun ES — Acı Şeyler, Fakat ... Adnan TAHİR

II

Sayı : 35

Kuruş : 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ FİLEN İDARE MÜDÜRÜ İHSAN HİNÇER

23 Mart 1966

Sat: Rafet Köşüklü

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

KURULUŞU: AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ: İHSAN HINÇER

SAYI: 35

HAZİRAN 1952

YIL: 3, CİLT: 2

İçtimai Şahsiyet

Yazan: Cahit TANYOL

İnsanlar gibi cemiyetler de iki tarzda tetkik edilir. Birisi her toplulukta müşterek olan vasıflar; diğeri onlardan ayrılan kıymetlerdir. Cemiyetlerin tıpatıp birbirinin aynı olmasını istemek, bütün insanların birbirine benzemesini düşünmek kadar gülünçtür. Gerçi her insanda iki el, iki ayak, iki göz, bir baş, ilh. vardır. Fakat bu mahdut ve müşterek varlıkta sonsuz ve sürekli tahavvülü, onların hususi dokumaları meydana getirir. Az ve hattâ aynı malzeme üzerinden, tabiat o tarzda çalışır ki, yeryüzünde iki insanın birbirine benzemesi mümkün olmaz. Ve her insan kâinata kendisine benzeyen tek varlık olarak kalır. İnsanlar için tabii gördüğümüz bu hali cemiyetler için de tabii görmek lazımdır. Hiç bir fizyolog ve psikolog şu insanları birbirine benzetmenin sırrı nedir, bunu nasıl bulabilirim, diye düşünmemiştir. Halbuki içtimai hayatta böyle bir zorlamaya her zaman şahit olmakta ve böyle bir macera peşinde bazan milletlerin yok olduğunu görmekteyiz. Milletlerin içtimai dokumasını, benzer olmaları taraflarını keskinleştirmekte hiç bir tehlike yoktur. Fert gibi milletler de orijinalitesini bu benzemeyişle temin eder. Fakat insanların yüzlerini birbirlerine benzetmek haliyle acaip ameliyatlara girilmediği halde, içtimai sahada bu yapılagelen bir şeydir. Şüphesiz

bu, ferdi şahsiyetin temeli olan içtimai şahsiyeti inkâr gibi hatalı bir kanaatin neticesidir. Fertlerin birbirleriyle olan münaferetlerini, birbirlerine benzememekte aramak ne kadar hatalı ise, cemiyetlerin düşmanlıklarını da böyle bir esasta görmek o kadar yanlıştır. Her ferdi şahsiyet yapan içinde yaşadığı cemiyetin kıymetleridir. İçinde yaşadığı cemiyetin kıymetleri çürümüş ve bozulmuşsa, fert de şahsiyetten mahrum sefil bir varlık olur. Bundan dolayı bir milleti millet yapan kıymetler üzerinde oynarken, çok dikkatli ve uyanık bulunmak zaruridir.

Milletleri yıkan kopyacılıktır. Kopya edilen şeyin mükemmel olması dahi kopyacıya bir şeref kazandırmaz.

Gerçi her cemiyette alınacak birtakım şeyler bulunur. Bu alınacak şeyler iki cemiyeti birbirine yaklaştırır. Yalnız bir şeyi almakla kopya etmek arasındaki farkı birbirine karıştırmamak icap eder. Ve galiba bizim hatamız, yıllardır bunları birbirine karıştırmamız olsa gerek. Çünkü daima Avrupa kültürüne kendimizden bir şeyler kaybetmek suretiyle girmek istemiştir. Doğrusu, kendimizi zenginleştirmektedir. Örf ve âdetler ve folklor bu mübadelede bir ölçü ve bir nevi sağduyu rolünü oynar. Ama "Varak... mihr... vefayı kim okur, kim dinler."

«Türk Halkbilgisi Derneği» Adresi: Çemberlitaş, Atikalipaşa Medresesi, T. M. Birliği Binasında Hususi daire. P. Kutusu 835 İstanbul

Türk Halkbilgisi Derneği'nin neşriyat organıdır

202

203

Âşık Veysel Şatıroğlu

Yazan: Ahmet Kutsi TECER

«Âşık Veysel Jübilesi», kadirbilirliğin tam bir timsali halinde tezahür etti. Ter-tip komitesine dahil bulunan dergimizin sahibi ve yazı işleri mes'ul müdürü İhsan Hünçerle yazı kadromuza dahil diğer arkadaşlar, perde arkasının en çok emek sarfe-den mümessilleri idi. Gece'de seçkin edebiyatçılar, sanatkarlar, musiki üstadları ve gazeteciler vazife almışlardı.

Bu arada A. Kutsi Tecer, Bedri R. Eyüboğlu, Mes'ut Cemil, Eflâtu'n Cem Güney, Behçet Kemal Çağlar Âşık Veysel'i çeşitli cephelerle ele alarak konuşmalar yaptılar. Vedat Nedim Tör, Yaşar Kemal Göğeceli, Ercüment Behzat Lâv, Orhon Arıburnu Veysel'in şiirlerini okudular. Nedim Otyam'ın idare ettiği «Yurdun her tarafından söyleyişler ve deyişler birliği», Sadı Yayer Ataman topluluğunun münferit eleman-ları, Radife Erten, Azize Tözem, Şemsi Yastıman ve Bayram Aracı bu gece için hazırladıkları hüsusi programlarını takdim ettiler. Âşık Veysel de gece boyunca iki defa hayranlarına şiirlerini ve sazını dinleterek çılgınca alkışlandı.

Sayın Ahmet Kutsi Tecer'in bu müstesna günde okuduğu açış yazısını, Âşığı en iyi anlatması bakımından okuyucularımıza takdim etmeyi bir vazife ve zevk biliyoruz.

T. F. A.

Bu gece aramızda ünlü Âşık Veysel var. Onun şerefine toplanmış bulunuyoruz. Hepimiz bu çok değerli sanatkarın zevkini tadan-larız. Onu zaman zaman Radyodaki yayımlarından, her yerde aranılan plâklarından, gazetelerde, dergilerde ondan bahseden yazılardan, kitap halinde basılmış olan şiirlerinden ve ağızdan ağıza bütün Türkiye'yi dolaşan hat-ta sınırları aşan türkülerinden tanırız.

Aramızda onun çok yürekten hayranları; yine aramızda onun dostluğu ile öğünen bir çoklarımız bulunuyor. Ben de bunlar arasın-dayım.

Âşık Veysel'le dostluğumuz yirmi yılı aşırıyor. Galiba şimdi aranızda Veysel'in en eski dostu olarak ben varım.

Bu yıl yirmibir sene oluyor: Sivas'ta bir Halk Şairleri Derneği kurmuştuk. Bu dernek o zaman Türkiye'de ilk defa olarak bir Halk Şairleri Bayramı tertiple-di. Sivas vilâyeti çevresinden toplanan bir çok âşık, üç gün üç gece süren bir bayram havası içinde bir araya geldiler, birbirlerini tanıdılar, bize ozamana kadar duyulmamış nağmeler getirdiler, çaldılar, söylediler. Musiki, şiir ve halaylarla üç gün üç gece şehir halkı görülmedik bir zevk içinde yaşadılar. Bütün gazeteler, bilhassa İstanbul gazeteleri günlerle bu olaydan bahsettiler.

Ozamanlar gençlik ve aydınlarımız Halk

Şairi veya Âşık adı verilen ve Türklerin çok eski bir geleneğini devam ettiren Karacaoğlan, Âşık Ömer, Bayburtlu Zihni, Emrah, Dertli gibi ünlü halk sanatçılarının ve daha bir çok-larının eserlerini tanyor, yeniden yeniyeye uya-nan bir alâka ile onları okuyor, edebiyatımızın dolayısıyla, millî hayatımızın ozamana kadar karanlık kalmış olan bir köşesini gitgide ay-dınlık görmeğe başlıyordu. Bilginlerimiz bize bu yolu açmışlardı. Fakat hayatta olan bir çok halk şairini tanımiyor, yahut pek az tanyor-duk. Üstelik, asıl mühim olan tarafı da bu, halk şairlerinin ne suretle edebiyatımızın ya-sayan kadrosu içine alınabileceğini kestiremi-yorduk. Daha doğrusu zannediyorduk ki ma-zide müstesna kabiliyette bir kaç kuvvetli âşık gelmiş geçmiş, okadar. Ama artık o ayarda kuvvetli âşıklar yok. Yetişmez de. Yetişse bile bakalım bugünün zevkine hitap edebilecek-ler mi?

İşte 1931 yılının sonbaharında Sivas'ta ya-pılan Halk Şairleri Bayramı bu şüpheyi ortadan kaldırdı. Halk şiirinin halk musiki ve halk rakıslarile birlikte dün olduğu, gibi bugün de zevkimize hitap etmekte olduğunu, bundan başka bu eski halk sanatlarımızın bugünkü ve yarınki sanat hayatımızın gelişmesi yararına bir çok yeni yeni unsurlar taşıdığını anladık.

Bu bayram bir ilk adım ve bir önyak ol-du. Sivas çevresinin yetiştirdiği bir çok âşık-ları bize tanıttı. Âşık Veysel de onlardan bi-ridir. Derken memleketin başka bölgelerinde de yavaş yavaş buna benzer teşebbüsler gö-rüldü. Halk musikisi, halk rakısları ve halk şiiri gündün güne daha ziyade sevgi ve alâka toplamaya başladı. Bilhassa aydınların ve gençliğin alâkası sayesinde bu son yirmi yıl zarfında halk musikisinin, halk rakıslarının ve halk şiirlerinin hayatımıza iyiden iyiye yer-leştiğini gördük. Radyoda halk türküleri, sık sık görülen ve alkışlanan o canım millî oyun-larımız bu gelişmenin en canlı birer delilidir.

Fakat hemen şunu belirtmek isterim ki, halk şiirinin ve halk musikisinin az zamanda bu derece yaygın bir hal alması, gelişmesi hu-susunda en mühim amil bizzat Âşık Veysel'in o eşsiz şahsiyeti olmuştur. Veysel'i Veysel e-den işte bu şahsiyettir. Bu gece hep birlikte kutladığımız bu şahsiyettir. Âşık Veysel, bu-gün ona edebiyat ve sanat hayatımızda ayrılan yeri ne yalnız köyün ve eski bir geleneğin ço-cuğu olması, ne yalnız eski âşıklardan bize sesler getirmesi, ne de herhangi bir âşık gibi şiirler söylemesi ile elde etmiştir. Bu yolların her birinde ayrı ayrı yolalan kervanlar yürü-yor. Halk arasından yükselen bir çok musiki ustaları, şiir ustaları var. Hepsine ayrı ayrı borçlandığımız neler neler var. Âşık Veysel'e gelince: Âşık Veysel sazının sesi gibi şiirinin sesini de çok içten, çok derinden kavradığı bu-günün hayat akışına göre düzenlemesini bil-miştir.

Bir kere Veysel'in musikisi ile şiiri birbi-rinden ayırt edilemez bir bütündür, eski ozan-lar gibi. Başlangıçta birbirile kaynaşmış bir halde bulunan şiir, musiki, rakıs ve bütün renk ve şekil sanatları medeniyet ilerledikçe birbi-rinden ayrı seçi olmuşlardır. Öyleyken şiir ve güzel-sanatlardan bir kaçının birbirile kayna-şık olarak devam ettirildiği de her zaman gö-rülelmıştır. Yalnız şarkta değil, garpta da türlü örnekleri vardır bunun. Onaltıncı asırda Mikel Anjelo hem bir ressam, hem bir hey-kelci, hem bir mimar, hem de bir şairdi. On-dokuzuncu yüzyılda gelen bir Wagner de musi-ki ile şiiri ikiz kız kardeşler gibi eşit tutuyordu. Zamanımızda da böyle örnekler vardır. Uzağa gitmiyelim: Şu son zamanlarda aramızda bir çok ressamlar şiir ve renk sanatlarını bir-birine katıştırmış, hatta sergi bile açmışlardır.

Âşık Veysel de musikisini şiiri ile aynı bir ha-mur haline getirmesini bilmiştir. Fakat iş bu-nunla bitmiyor. Veysel gerek musikisinde, ge-rek şiirinde hayatın kendisi kadar halis bir şah-siyet ortaya koymuştur. Onu bize bu derece cazip ve tesirli kılan da işte budur. Yoksa Veysel ne şiirin sınırlarını zorlamış, ne musiki-nin şahikalarını çiğneyip geçmiştir. Onda hay-ran olduğumuz, onda bizi büyüleyen taraf şahsi-yetidir.

Düşününüz bir kere: Tanzimattan bu yana edebiyatımızda ve sanat hayatımızda bir takım yenilikler peşinde koşuluyor. Bu cereyanın belli başlı bir dönüm yeri olan Edebiyat-ı Ce-dide'nin ve Servet-i Fünun'un kurulduğu yıl-larda — 1894 - 95 — ozaman Adriyatik deni-zinden Umman ve Yemen denizlerine kadar uzanan geniş bir Osmanlı ülkesinin ortasında, Sivas vilâyetinin Şarkışla kazasının, Ağçakışla nahiyesinin Sivralan köyünde Şatıroğulların-dan bir çocuk dünyaya geliyor. Bu çocuk har-man yerinden tarlaya, ağıldan yaylaya taşına yuvarlana, düşe kalka büyüyeducun...

Beri taraftan son yarım asır zarfında yurt içinde türlü gelişmeler oluyor, en sonra da dünyayı yerinden sarsan öyle kanlı hâdiseler cereyan ediyor, ki o koskoca Osmanlı ülkesi

Kıtaplar Arasında:

A. ADNAN SAYGUNUN «KARACAOĞLAN» KİTABI MÜNASEBETİLE

Yeni Bir «Karacaoğlan», Masalı

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Mersin Lisesi Edebiyat Öğretmeni

Sayın ve değerli kompozitör Adnan Saygun, epeyce emek vererek Karacaoğlan hakkında bir kitap yayınladı. (Ahmet Adnan Saygun, Karacaoğlan, Ses ve Tel Birliği, Ankara 1952)

Eseri okumadan gördüğüm tenkitler, kitabın yeni bir şeyler verdiği ümidini uyandırmıyordu.

Bu sütunların müsaadesi nisbetinde teferüata girişmeden tam bir tarafsızlıkla eserin hakiki tenkidini yapacağım. Arzu edilirse daha etraflı konuşmak mümkündür.

Kitabın esasını, halk şairi Ali İzzet'in Erzurum dolaylarında, ihtiyar bir köylüden derlediğini iddia ettiği, kahramanı «Karacaoğlan» olan bir masal teşkil etmektedir. Yazar, Ali İzzete tamamen inanarak, bu masaldan Karacaoğlan'ın hayatına ait bir takım sonuçlar çıkarmağa çalışmış, metin arasında geçen manzumelerin bestelerini yayınlamış.

çatır çatır yıkılıyor. Onun yıkıntıları üzerinde yepyeni bir milli varlık kuruluyor. Edebiyat da, sanat da, yarım asır boyunca bir çok merhalelerden geçiyor. Bu müddet zarfında Sivralan köyündeki çocuk ta artık büyümüş, delikanlı olmuş ergin adam olmuş fakat yedi yaşından itibaren Feleğin türlü sillelerini yiye yiye çilesini doldurmuş, musiki ile, şiir ile öylesine yoğrulmuş, öylesine pişmiş ki dokunsan ses verir bir hale gelmiş. Şimdi o Âşık Veysel olmuştur. Nihayet bir gün köyünden çıkan ve Sivas'ta Halk Şairleri Bayramı'na katılmaya gelen Âşık, oradan da pek az bir zaman zarfında, elinde saz, dilinde söz, Edirne'den Kars'a, Urfa'dan Bolu'ya kadar bir bütün olan bu mubarek vatani ses halinde dolaşiyor. Gönülleri birbirine yaklaşıyor. Her taraf ona kollarını açıyor. Şehirlerden, kasabalardan en kuytu köşelerdeki çoban yastığına, okumuşlardan, aydınlardan bir köy çocuğuna kadar herkesi kendinde topluyor. Veysel'in şahsiyeti işte bu büyüktür.

Veysel'de bu bütünü meydana getiren sanat ve şiir hususiyetlerini anlatacak değilim. Lüzum da yok. Renk âlemi ile yedi yaşından

Önce şurasını belirtelim ki, sayın A. Saygun, Ali İzzet'ten aldığı masalı hakiki bir halk rivayeti sanmakla ilk ve büyük hataya düşmüştür. Vakaa, şiirler hakkında «Bu şiirlerin Karacaoğlan'a aidiyeti münakaşa edilebilir. Fakat şiirlerdeki üslup ve ifadenin Karacaoğlan'ın öteki şiirleri ile mukayesesi-nin daha ziyade müsbet bir hüküm vermeğe müsait olduğunu kuvvetle zannediyorum.» diyor. Esasen sayın müellif, diğer konularda da kesin olarak hiçbir hükme yanaşmıyorsa da şiirler ve masal üzerinde inceden inceden tahliller yapmaktan da vazgeçmiyor. Bu suretle açık bir tenakuza düşüyor.

Önsözde, yapılan incelemenin bazı ipuçları vereceğinin beyan edilmesine karşılık, öteden beri bilinenlere yeni bir şey katılmış olmuyor. Karacaoğlan'ın, Güney illerinde doğup yaşadığı, bir aşiret çocuğu olduğu, yurdun muhtelif yerlerinde dolaştığı, derebeylerinin

itibaren bağları kopmuş olan Veysel'in asıl dünyası ses dünyasıdır. O kendini daima sazının, hançeresinin, ve dudaklarından taşan kelimelerin seslerinde arar. Bu gecemizin yıldızı olan Veysel'i kendi sesi ile tanımak, anlamak fırsatı elde dururken onu dolambaçlı yollardan anlatmaya kalkışmak ne kadar yersiz olur. Esasen bir çok şiirlerini en güzel şiir okuyanlardan ve ona dair bir çok fıkraları Behçet Kemal Çağlar'dan, Mesut Cemil Tel'den, Bedri Rahmi'den ve başka dostlarından dinleyebilirsiniz. Onun için ben, Veysel'i selamlayarak hemen huzurumuzdan çekiliyorum. Veysel'le dostluğumuz ve hatıralarımız çok eski olduğu için bu geceyi açmak şerefini bana bağışlayan Tertip Komitesi'ne teşekkür ederim. Bu geceyi Veysel'le ve hepimizle birlikte yaşamak benim için hayatımın en mutlu bir hâtrasıdır. Şimdi ellisekizinde bulunan ve altı çocuk babası olan çok sevgili Âşık Veysel'imize bütün kalbimle selâm ve muabbetlerimizi ve gönlümüzün ona borçlu olduğu hazlar için saygı ve minnetlerimizi sunar, ailesile, çoluk çocuğu ile birlikte sıhhat ve afiyetle uzun ömürler dile-rim.

A. Kutsi TECER

ARAŞTIRMALARI

549

serrinden kaçtığı.. hep bilinen şeylerdir. Yalnız yeni bir mezar verilmiş olmakla beraber masal pek yeni bir «uydurma» olduğundan bu da tamamen esassızdır. Buna karşılık bugün Çukurova'da pek yaygın olarak bilinen bir mezar vardır.

«Karacaoğlan'ın iki bacısı ile seyahat etmesi» masalına müellifin Rivayet demesine mukabil (masalın ismi bile yeniliğini gösterir mahiyettedir. Halk rivayet ve hikâyelerinde böyle uzun ve yeni ifadelerle raslanmaz) diğer halk rivayetleri gibi incelenmeğe değer hiç bir tarafı yoktur. Karacaoğlan'ın, bir sözü ile «kı-lıçları tahta yapması, maşlahını sal gibi su üzerinde yüzdürmesi.. gibi pek eski masal un-surları» onu bir «hokkabaz» derekesine indir-mektedir. Bunlar masalcının pek acemi oldu-ğunu ve olayı bir çıkmazdan bir türlü kurtu-ramamış olduğunu gösterir.

Masalcının asıl gayesi; yirmi beş yıldan beri aydınların Karacaoğlan'a, genel olarak, halk hikâyelerine karşı duydukları ilgiden faydalanmaktır. Hasan Dayı değilse, başka bir açık göz «Âşık hikâyeci», o zamana kadar yayımlanan bilgileri de gözönünde tutarak, ken-disine göre muayyen maksatlarla bu masalı ortaya atmıştır. Teşekkür olunur ki daha baş-ka karışıklıklara meydan verecek uydurmala-ra cesaret edilmemiş.

Bu uydurmaya, Âşık Garip, Kerem ile Aslı gibi halk hikâyeleri ile mukayeseye de im-kân yoktur. Vakaa bu gibi halk hikâyelerinde de tabiat üstü olaylara rastlanır. Fakat bunlar Karacaoğlan'da olduğu gibi, olayların akışını değiştirecek surette olmayıp «fantastik» mahi-yette motiflerdir. Karacaoğlan'daki masal un-surlarını, şairin efsaneleşen hayatı olarak da görmeğe imkân yoktur. Esasen bu gibi efsane-vî hayatları ilmi noktai nazardan müteale et-mek hatalı bir yoldur.

Karaca Baba adıyla anılan o civardaki bir mezara, şairimizi yakıştırmak, masalın bitiril-mesi için güzel bir buluş olmuştur. Halkın yaptığı bu gibi yakıştırmaların misalleri pek çoktur. Çocuğu olmayan kadınların mezar ta-şını kucaklamaları yalnız oraya mahsus de-ğildir. Zile'de de aynı suretle ziyaret edilen bir mezar vardır.

Masalda esaslı bir vak'a da yoktur. Köy-den köye gidişler manzumelerin söylenmesine vesile icad etmekten başka bir şey değildir. Kailinin masalı acemice tertiplemediği açıkça gö-

rülmektedir. Bu bakımdan manzumelerde ba-şarı daha fazladır.

Kervancı ile konuşma: Bey Beyrek (Dede Korku'ta Bamsi Beyrek), Âşık Garip ve di-ğer halk hikâyelerinde vardır. Keza Turna ile konuşma motifi de öteden beri halk şairleri-nin baş vurdukları bir fantezidir. Bu motifler masala tam bir halk hikâyesi süsü vermek için baş vurulmuş kurnazlıklardır.

Yukarıda da söylediğim gibi bu masal ye-nidir. Bugün de Doğu illerinde hikâye düzen-ler vardır. Bunlar, kendi muhayyilelerinin ese-ri olduğu gibi hayattan alınmış bir olay veya kitaplardan alınan bir konu üzerine kurulur. İşte bizim masal, bu son çeşitten başarısız bir örnektir. Karacaoğlan'a dair bir eser okunmuş veya meraklı bir kimse tarafından temel bil-giler, lüzumlu kısımlar masalciya verilmiş, ne-ticede bu metin ortaya çıkmıştır.

Sayın Adnan Saygun, «rivayet» dediği bu masal üzerinde inceleme yaparken, Karacaoğ-lan'a ait diğer rivayetlere, bu masalın doğuş zamanına ve sebeplerine ve nihayet bugünkü ve dünkü halk hikâyeleriyle ilgilerine hiç te-mas etmemiş. Bu yapılmış olsa idi; belki de, bir halk rivayeti olmayan masalın ilmi bakı-mında önemsizliği, Karacaoğlan'ın hayatı bakımın-dan üzerinde durulmağa değer tarafı olmadı-ğı anlaşılır ve bu kadar emek boşa gitmezdi.

Manzumelere gelince; birkaçı hariç (sahife 8, 26, 31) diğerleri Karacaoğlan'ın değildir. Kimin olduğu da belli değildir. Bunları da masalci, bilhassa Doğu Anadolu'da tanınmış olan Celâli, Sümmani, Dertli, Âşık Kerem, Emrah gibi halk şairlerinden alınmış mısra-larla karma; veya taklit olarak meydana getir-miştir. Tabii mühim bir kısmı kendisi tarafın-dan meydana getirilmiştir. Bu arada asıl tak-lit edilen Karacaoğlan olmuştur. Şurasını da itiraf etmek lâzımdır ki, şiirleri taklit hususun-da masaldan üstün bir başarı gösterilmiştir. Zaten sayın müellifi şaşırtan da bu olmuştur.

Başka şairlerden aşırımlara yalnız iki mi-sal verelim: Sahife 21 deki manzumenin son kıt'ası.

Karacaoğlan bu illerde kışlasın
Varırsam yanına beni taşlasın
Şimden sonra bildiğini işlesin
Hiç bir umuruna karışmam gayrı

Emrah'ta, (Eflâtun Cem Güney, Erzurum-lu Emrah, Maarif Kitaphanesi, 1950, şiir No: 43) şöyledir:

Bu yılda Emrah yarsız kışlasın
Varır isem o yar beni taşlasın
Şimdengerü, bildiğini işlesin
Hiç bir umuruna karışmam gayri

Yine sahife 33 de bir mısra aynen Emrah'tan alınmıştır (ayni eser No: 116)

Ağlasana ne duruyon gözlerim

Yine 49. sahifede Adnan Saygun'un kendisinin derlediği ikinci manzume de Aşık Garib'indir. Bilindiği üzere «Şah Sanem» Garib'in sevğilidir. Halk, derleyicileri memnun etmek veya diğer maksatlarla sık sık mahlâs değiştirmeleri yapar. (*)

Manzumelerin yeni olduğuna dair de iki tipik misal verelim: Sahife 10 da (Yüzbin lira kıymet biçtim), (Değer ağırlığın lira) ve sahife 35 de (Kibrîti gibi el değmeden yanarım) mısra'ları, ifadelerin yeniliği bir tarafa, Karacaoğlan zamanında ne «kibrîti» vardı, ne de «lira» sözü. Bunlar yeni icatlar olup dilimize girişleri, geçen yüzyılın ortasından öteye geçemez.

Manzumelerdeki üslup ve ifadeye gelince; sayın Saygun'un iddiası hilâfına olarak, Karacaoğlan'a ait değildir. Yer yer yapılan taklitler haricinde, tamamen hügünkü ifade ile söylenmiş yüzlerce mısra vardır. Karacaoğlan hiç bir zaman Azeri ağzı ile şiir söylememiştir. Bütün bunlar erbabınca malumdur. Ancak, şairimizden bazı mısra'lar alınarak üst tarafları doldurulmuş. Misal için bakınız: Sahife 9 daki manzume ile (Sadettin Nüzhet, Karacaoğlan, Maarif Kitaphanesi, onbirinci baskı, şiir No: 87.)

Bir kısım manzumelerde ise kafiye yoktur. Redifler bazen kafiye yapılmış. Şairin şimdiye kadar yayınlanmış beş yüzden fazla şiirinde görülmeyen bir sürü teknik hatalar pek çok.

Netice olarak diyebiliriz ki, bir halk rivayeti olarak ele alınması gereken bu masala dayanarak hükümler çıkarmak yanlıştır. Ancak «uydurma masal-hikâye» olarak tetkik edilebilir. İleride araştırmacıları yanlış yollara sevk edebilecek, ferdi mahsul' eseri olan bu masalın hakiki mahiyetini ortaya koymakla, ilme karşı vazifemizi yaptığımızı inanıyorum. Sâlahiyetim haricinde olduğu için besteler üzeri ne söz açmıyorum. Fakat bunların da masal gibi bir karmadan başka birşey olmadığını düşünmemek için hiçbir sebep yoktur.

NOT: Yazı dergiye yollandıktan sonra Ali İzzet'in manzumeleri ile bir karşılaştırma

Pîr Üstat Geldi

Aşık Veysel jübilesinde değerli başlama sanatkarı Şemsi Yastıman yazmış olduğu bir şiirle, halk edebiyatının en ince noktasına kadar vukufiyeti olduğunu göstermiştir.

Bu şiiri aynen neşrediyoruz :

İstanbul iline bir üstad geldi
Sazında işliyen eli bambaşka
Veysel Şatır derler, pîr üstad geldi
Çalıp söylemesi, teli bambaşka..
Hasbihâl eyledim, pek cana yakın
Telâffuz halleri gayetle sâkin
Çoğumuz bu sazı çalarız, lâkin
Üstadım düzeni, yolu bambaşka.
Kazası Şarkışla, İli Sivastır
Gecesi ah ii zar gündüzü yastır
Hüseyni türküler Veysel'e hastır
Dokunaklı sazın hâlî bambaşka
Musiki, şairlik, ayrı bir saha
Bu bir dadı hakır, biçilmez baha,
Neyzen, Veysel gibi pek nadir deha
Yetiştiren bu Türk eli bambaşka.
Jübile yapır, bu ne gecedir
Elli sekizinci sene gecedir
Veysel'in gündüzü gene gecedir
Görmeden konuşan dili bambaşka.
Naçiz Yastıman'ım, ah ne yapayım?
Bu kadarla defterimi kapayım..
Ver elni, doya doya öpeyim,
Öpülen san'atkar eli bambaşka..

Şemsi YASTIMAN

yaptım. Neticede, Karacaoğlan'a isnad edilen şiirlerde ve hikâyede Ali İzzet'in çok emeği ve müdahalesi, hattâ bir mısram aynen mevcut ve, bir çok hususlarda müsterek olduğunu tesbit ettim. İlk hükmüme yanılmadığımı, şiirleri Ali İzzet'in yazdığını anladım. Misal için karşılaştırmız: (Aşık Ali İzzet Özkan, Yurt Matbaası, Adana, 1947)

Cahit ÖZTELLİ

(*) Bu konuda, Eflâk Cem'in yukarıda adı geçen kitabı hakkında yakında bir tetkik yayınlıyacağım. Emrah'a maledilen şiirlerin dörtte birinin ona ait olmadığını, esasen şimdiye kadar tamamen Emrah'ın ise yaşamadığı, bunun da tamamen uydurma olduğu görülecektir.

Derneğin Neşrettiği Dergiler

Yazan: M. Halit BAYRI

Halk Bilgisi Derneğinin iki neşir organı vardı: Biri Genel Merkezce çıkarılan «Halk Bilgisi Mecmuası», öteki İstanbul şubesinde çıkarılan «Halk Bilgisi Haberleri» dergisi... Genel merkez, «Halk Bilgisi Mecmuası»nın yalnız 1928 senesine ait olan ilk cildini neşredilmiş 1929 senesindeki Dernek çalışmalarının canlı ve tam bir hülâsası ve şahidi olacağı ve altıyüz sahife tutacağı o zaman söylenen ikinci cildini ortaya koyamamıştır. Bir çok arkadaşlardan ve bu arada benden alınan yazılar Ankarada toplandığı halde, ikinci cildin çıkarılmaması sebebinin kesin olarak bildiğimi iddia edemem. Ancak, bütün ömrü müddetince Derneğin her türlü ihtiyacı karşılayacak geniş ve dolgun bir bütçeye sahip olamamasının, bu hususta başlıca âmîl olduğunu fahmin etmekte isabetsizlik görmüyorum. Bununla beraber, yazıları tamâmiyle hazırlanmış olan ikinci cildin bastırılmasını temin vazifesini Genel Merkez, İstanbul Şubesine vermiş olsaydı, bu cildin çıkarılması imkânı da bulunabilirdi, sanırım.

«Halk Bilgisi Mecmuası»nın ilk cildinde, folklorun mâna ve mahiyetine, usul ve kadrolarına dair tercümelele edebiyat ve dil folkloruna, gelenek ve göreneklere ait mahlâze, saz şairleri hakkında tetkikler, muhtelif tenkit yazıları, doğu ve batıdaki folklor hareketlerini belirten haberler vardı. Oniki formadan ibaret olan bu cilt, Genel Merkezin ehemmiyetli bir mahsulü sayılabılırdı. 1938 senesinde Eminönü Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi başkanı iken «Halk Bilgisi Mecmuası»nın ikinci cildini «Halk Bilgisi Yıllığı» adı altında neşretmeğe düşünmüştüm. O sırada Eminönü Halkevi başkanı olan aziz arkadaşım Ağâh Sırrı Levend'e fikrimi açmış, onun da tasvibini almış, hazırlıklara başlamıştım. Aradan çok vakit geçmeden İkinci Dünya Savaşının başlaması, teşebbüsümü geri bırakmağa sebep olmuştu.

«Halk Bilgisi Haberleri» dergisinin neşri ne 1 Kasım 1929 tarihinde İstanbul Merkezince başlanmış, 1 Mayıs 1931 tarihine kadar derginin 19 sayısı çıkarılmıştı. Dergiye neşre başlarken satış bedelinin basım masrafını karşıla-

yacağını ümit etmiştim. Halbuki hakikat başka türlü tecelli etti: Vâkıa dergi satılıyordu, ancak, Anadoludaki bayilerden çoğu satış bedellerini göndermiyorlardı, mektuplarla yapılan müracaat ve takiplerin heimen hepsi faydasız kalıyordu. Bu durum önünde basimevinin alıncağını bizzat ödeyerek bir müddet beklemekten başka çare yoktu. Ben de öyle yaptım. Acı olmakla beraber, söylemek gerektir ki, Anadoludaki gazete bayilerinden çoğu, İstanbulda çıkarılan dergilere karşı anlayışla hareket etmiyorlar, daha doğrusu insafsız oluyorlardı. Her sayı çıktıkça bir önceki sayının hesabını kapatmak lâzım gelirken, bu tabii yoldan yürüyen bayiler pek azdı. Bu, niçin böyle oluyordu, o ciheti şimdi burada araştırarak değilim. Yalnız bu halin, İstanbulda neşredilen dergilerden bir kısmının devam edememesine sebep olduğu meydandadır.

1 Mayıs 1931 tarihinde çıkan 19 uncu sayısından sonra «Halk Bilgisi Haberleri» dergisinin durdurulmasına itiraz edenler oldu. Hatta arkadaşım Ziyaettin Fahri, Strazburg'dan yazdığı bir mektupta beni şiddetle tenkit ediyor, ne bahasına olursa olsun dergiyi neşretmekte ısrarını istiyordu. Ziyaettin Fahri gibi şiddet ve hiddet göstermeseler bile, derginin çıkarılmamasından memnun olmadıklarını bildiren arkadaşlar da sayısız denilecek kadar çoktu. Fakat bunlar, işin içyüzünden habersizdi. «Halk Bilgisi Haberleri» dergisini çıkarmak, bana zevk veren bir işti. Bu işi istegimle değil, hâdiselerin zoruyla bırakmıştım. Bunu ciddiyetle arayıp sorana tesadüf etmiyordum.

«Halk Bilgisi Haberleri» dergisi, 1 Mayıs 1931 tarihinden 25 Nisan 1933 tarihine kadar tamam iki yıl neşredilemedi. Bu sebeple gerçekten üzülüyordum. 1933 senesi Nisanın ilk günlerinde üstad Fuat Köprülü ile görüşmek üzere Eminönü Halkevine gitmiştim. Eminönü Halkevi, o sırada İstanbulda tek Halkevi olduğu için «İstanbul Halkevi» adı altında çalışıyordu, Fuat Köprülü de bu Halkevinin Dil ve Edebiyat kolu başkanı idi. Profesör Fuat Köprülü, Halkevi başkanı Profesör Ahmet Hamid'in odasında bulmuştum. Prof. F. Köprülüye

soracaklarımı sormuştum, o da bana söyleyeceklerini söylemişti. Artık ayrılacaktım. Elini sıkarken Fuat Köprülü bana: «Senin Halk Bilgisi Haberlerini, Halkevi Dil ve Edebiyat subesi namına çıkaralım, işin başında yine sen bulacağını, dergiyi yine sen istediğin gibi idare edeceksin, yalnız masrafını Halkevi ödeyecek» dedi. Profesör Ahmet Hâmit de «Çok iyi olur» dedikten sonra, her ikisi benden cevap bekletiler. Düşünmüşüm: Bu teklif, beklenmeyen bir fırsat, umulmayan bir lütuf, kolak kolay ele geçmeyecek, bir nesetti, kabul etmemek mânâsız olurdu. Esasen «Halk Bilgisi Haberleri» ni başka türlü çıkarmaya imkân bulacağımı da pek sanıyordum. Profesör Fuat Köprülüye: «Peki üstadım, emredersiniz» demiştim. O gün Halkevinin kapısından çıkarken beni görenler, mes'ut bir insan olduğuma hükmetmiş olabirler.

Bunun üzerine «Halk Bilgisi Haberleri» dergisini, 20 nci sayıdan başlamak suretiyle 25 Nisan 1933 tarihinden itibaren tekrar çıkardım. Dergi, 1933 Nisanından 1942 senesi Şubatına kadar daha sekiz sene on ay yaşadı. Fakat bu müddet içinde oldukça ehemmiyetli iki tehlike atlattı. Bunlardan kısaca bahsetmek, derginin başında çalışırken ne garip hâdiselerle karşılaştığımı göstermek için lüzumludur: İstanbul Halkevinin ilk başkanı Profesör Ahmet Hâmit'tir. Profesör Ahmet Hâmit ayrılınca Ali Rıza Erem adında bir zat, ondan sonra da ismini unuttuğum ve bir sigorta ortaklığının müdürü olduğunu sandığım başka bir zat Halkevi başkanlığına getirilmişti. Bu üçüncü başkan, Halkevinin çıkarmakta olduğu «Yeni Türk» ve «Halk Bilgisi Haberleri» dergilerini kendine göre tetkik etmiş, «Yeni Türk» dergisini beğenmiş, «Halk Bilgisi Haberleri» dergisinden hiç hoşlanmamıştı. Halkevi idare komitesinin bir toplantısında başkan «Halk Bilgisi Haberleri» dergisine ait düşüncelerini ortaya koymaktan çekinmedi. Onun anlayışına bakılırsa «Halk Bilgisi Haberleri» nin hemen kapatılması gerekti.

Başkanı dikkatle dinlemiştim. «Halk Bilgisi Haberleri» ni Halkevi adına çıkaran ben olduğum için, dergiyi savunmak da bana düşüyordu. «Folklor» mefhumunu ve «Halk Bilgisi Haberleri» ni çıkarmakla Halkevinin takip ettiği maksadı ve varmak istediği hedefi, dilimin döndüğü, elimden geldiği, kudretimin yettiği kadar izaha çalıştım. Başkan mütereddit

görünüyordu: «Dergi şimdilik çıka dursun, ben de tetkiklerime devam edeyim, sonra bir karar veririz» dedi. Anlaşılyordu ki, başkan ileriye gitmek istememiş, geriye çekilmeği tercih etmişti. Mesele bu suretle kapanmış, «Halk Bilgisi Haberleri» tehlikeyi atlattı.

İstanbul Halkevinin çıkardığı «Yeni Türk» dergisini bir müddet Mehmet Emin Erişirgil, galiba bir müddet de Refik Ahmet Sevengil idare etmiş, onlardan sonra derginin idaresini Ahmet Halit Yaşaroğlu üzerine almıştı. Fakat dergi nedense gittikçe zayıflıyordu. Onun için Ahmet Halit Yaşaroğlu 1935 senesi Mayısında Halkevi idare komitesine şöyle bir teklifle gelmişti: «Halk Bilgisi Haberleri» dergisini «Yeni Türk» dergisiyle birleştirmek gerekti. Bu suretle Halkevi, bu iki derginin masraflarından bir kısmını tasarruf etmiş, hem de tek fakat yüksek kaliteli bir dergi çıkarmış olacaktı. İlk bakışta pek cazip görünen bu teklifi, fikrimi sormaksızın idare komitesi kabul etmişti. Çok sıklıkla ve üzülmüştüm ama, o sırada Ankarada bulunan Dil ve Edebiyat subesi başkanı üstad Fuat Köprülünün İstanbul'a dönmesini bekleme-yi, ne gibi bir tedbire başvurulmak lâzım geli-yorsa, onunla birlikte hareket etmeyi uygun bulmuştum. Fuat Köprülü Ankaradan dönüşüne kadar iki ay «Halkbilgisi Haberleri», «Yeni Türk» dergisiyle birleştirilerek neşrolundu, daha doğrusu, «Halk Bilgisi Haberleri» ne ait yazılar «Yeni Türk» dergisinin sahifelerinde yer aldı. Artık «Halk Bilgisi Haberleri» dergisi yoktu.

Üstad Fuat Köprülü Ankaradan dönüşüne, hâdiseyi kendisine uzun uzadıya anlatmış ve bir tedbir düşünmesini rica etmiştim. Fuat Köprülü, Halkevi idare komitesinin Ağustos 1935 ayı içinde yaptığı bir toplantıda «Halk Bilgisi Haberleri» dergisinin «Yeni Türk» dergisiyle birleştirilmesine ait karara itiraz ederek bu kararın bozulmasını istemiş, teklifinin gerekçesini de izah etmişti. Bunun üzerine idare komitesi, her iki derginin eskisi gibi ayrı ayrı neşri kabul etti. Bu suretle «Halk Bilgisi Haberleri», ikinci bir tehlike daha atlattı, yeniden hayata kavuşmuş oluyordu. Fakat Ahmet Halit Yaşaroğlu hiddetlenmişti, «Yeni Türk» dergisiyle de artık ilgilenmeyeceğini ifade ederek çıkıp gidince, Fuat Köprülünün teklifiyle Halkevi idare heyeti, «Yeni Türk» dergisinin neşri vazifesini de bana vermişti.

Eminönü Halkevi başkanı Ağah Sırrı Le-

Aşık Ömer'in yeni bulmuş şiirleri

Yazan: Hikmet DİZDAROĞLU

— 32 —

Ey peri mülk-i Acem Çin-i Hatem'den mi geliş
Beyt-i Ekrem zemzem-i hacc-i Haremden mi geliş

vent, Aydın milletvekilliğine seçilmiş (1941), onun yerine İstanbul Üniversitesi Hukuk fakültesi doçentlerinden Yavuz Abadan adında bir zat geçirilmişti. Ona göre Halkevi tarafından çıkarılan dergilerin imtiyaz sahibi, Halkevi başkanı olmak lâzım gelirdi. Halbuki «Halk Bilgisi Haberleri» dergisinin imtiyaz sahibi, bendim. Yavuz Abadan, biraz da Hikmet Turhan Dağlıoğlu ile Iskender Fahrettin telkin ve teşvikiyle «Halk Bilgisi Haberleri» dergisi imtiyazının kendisine devrini benden istemişti. Yavuz Abadan, folklorla ilgili bir kimse değildi, Halkevi başkanlığında uzun zaman kalıp kalmıyacağı da bilinemezdi. Bundan başka «Halk Bilgisi Haberleri» imtiyazının bende bulunması, derginin Halkevince çıkarılması için ileri sürülebilecek bir mahzur sayılamazdı. Dergiyi yıllarca Halkevi adına çıkarmıştım. Bundan hiç kimse şikâyet etmemiş, bilâkis Yavuz Abadandan önce gelen Halkevi başkanları memnunluk göstermişlerdi. Onun için Yavuz Abadanın «Halk Bilgisi Haberleri» imtiyazının kendisine devrini istemesini, mânâsız ve yersiz bulmuştum. Bu sebeple, arzusu reddettim, bu red keyfiyeti, «Halk Bilgisi Haberleri» nin âkîbetine de tâyin ediyordu: Çünkü aynı zamanda dergiyi kapatmağa karar vermiştim. Kararımı, tereddüt etmeksizin soğuk kanlılıkla tatbik ettim.

«Halk Bilgisi Haberleri» dergisini, her türlü engellere, güçlüklerle göğüs gererek on yıl dört ay gibi uzun bir müddet hiç aksatmadan ıntizamla çıkarmıştım. Derginin neşrolunan sayıları üç bin sahifelik on büyük cilt tutuyordu. Şunun bunun hususî maksatlar altında dergiyi ve dolayısıyla bana karşı cephe almalarına tahammül edemez, memleket ilmine hizmet etmek isterken ötekini, berikinin hedefsiz düşüncelerine âlet olamazdım. Yavuz Abadana verdiğim fiili ve kesin cevaptan sonra, büyük bir kalb huzuru içinde kendi köşemde okumağa ve yazmağa devam ettim.

Kande idin göster bize sırrın ey hüsn-i cemaat!
Yoksa ol cennet içre bağ-ı Ademden mi geliş.
Ne güneşin şu fenâda yok mudur yâria senin!
Rûz u şeb bilmem nedir ya ah ile zârîa senin!
Bir endam-ı hama benzer tarz-ı etvarîa senin!
Şah-ı âlem kişver-i dar-ül-şahasenden mi geliş.
Görmedim dehr içre mislin ey cemaat-ı âfîtab,
Başın için doğru söyle bana bir şâfi' cevab
Görmesin ol gül ruhların ölmeden hiç ızdırab
Azın-ı siyah (?) eyleyüp mülk-i Ademden mi geliş.

Dilbera mümkün müdür etsem seninle ıntizac
Sen olursdn sevdiğim derdime ilâç. (*)
Bu ÖMER üftade hüsnünden diler bac u haraç
Karıbanın çeküben Hind ü Yemen'den mi geliş.

— 33 — (1)

Olmadın hem dem bana ey bi-vefa hoş imdi hoş
Ben tahammül eylerim sen kıl cefa hoş imdi hoş
Ne acep hüsnün sakındın ben deli bi-çareden
Yanmışım aşk od'una ben mehlika hoş imdi hoş.

Bu adâvetten garaz: bilsem n'olaydı pâk-i zat
Alırsa Azrail canım olursam gamdan âzâd
Bu belâlarla eder bir gün beni âhir memat
Sen kalırsan dahi bâki sür safa hoş imdi hoş.
Ol rakib-i nâ-sezayı eyledin hurrem şeha
Bendeni feryada salıp rakip sözün tutma ha
Ahdolsun kim elime tenha girersen bir daha
Gelemezsin evvel âhir bi-vefa hoş imdi hoş.
Der ki ÖMER bir saadet bulamazsın arasan
Vadi-i hicrana düştüm kılmadın bir çare sen
Tiğ-i gamzen ile urduñ bu sineme yare sen
Merhamet kılmaz isen sen âşika hoş imdi hoş.

— 34 —

Mağrur gezme cihanda ednayı bil de gel beru
Yok yere gel eyleme dâvayı bil de gel beru
Çok gezen edüp (?) yorulma mat ederim âkîbet
Evvel oku Fûrs ile mânayı bil de gel beru.
Arabîyi Türkiyi hem okumuşum Fursisî: (2)
Bir sual ile gözün aç mat ederim ben seni
Âyet ü sürelerde de okurum ben dersini
Kaç harfdir Kef-ha'yı bil de gel beru.
Hak Taâlâ bize ihsan etti esrarı buğû (3)
Kubbe-i çarhın yüzünde oldu da âşarın buğûn
Tur'a çıkıp Hak ile bin bir kelâm söyleşti
buğûn:

Kanğı güzdür. Hazret-i Musa'yı bil de gel beru.
Ola bu icadımız dillere dahi dâsitan
Olayım ger şebnem ile der isen sen imtihan
İmtihan oldu benimle sen gibi çok şairan
Aç gözün sen bu ÖMER şeydayı bil de gel beru.

— 35 — (4)

Ey efendim olduğum bildim sana üftade hey
Bendene rahm eylesen meyl eylemezsin yade
hey

Âlemin sultanı sensin halime eyle nazar
Yoksa ömrün hâsılı gitti bugün bu bad'e hey.
Gözlerin cellâda benzer kaşların olmuş keman
Gamze okun sinem deldi halim oldu pek yaman
Meclis-i zevk u safada zevk edersin bir zaman
Şimdi iller meclisinde nûş edersin bâde hey.
Yavrum senden ayrılalı doldu bağrum hûn ile
Dağlara düşmek mukarrer âkıbet Mecnun ile.
Okunur ismin hecesi ha ile sin nun ile
Tâ ezelden müptelâyım şol mübarek ad'a ben.
Der ki ÖMER mübtelâyım gül cemalin rengine
Sinemi bir sarabilsem bedlikalar zengine (?)
Başımı top eyleyüben bir adûlar cengine
Kalmadı tende mecalim gel yetiş imdada hey.

— 36 —

Bir güzel gördüm ki hâzâ ne hakikat hoşça şey
Aslı merdanzadedir amma hakikat hoşça şey
Geçti yüz bin naz ile ol nâzenin reftar ile
Hep güzeller dediler ki hal hakikat hoşça şey.
Âfitab tal'atın gördükte sems eyledi yas
Sanki bir nurdan tulû etti taaccüp etti nâs
Ol cemal-i pâke düşmüş hüsn.i Yusuf'tan miras
Mısr ilinde saltanat var bil hakikat hoşça şey,
Görmesin ana bedel hiçbir güzel çeşm-i fettan (5)
Gelmemiştir dâver.i âdemdenberi misl ü
menendin

Şekli insan gösterir amma peridir ya melek
Misli sebkât etmemiş hali hakikat hoşça şey.
Bende-i kemter-i kemirî olmak diler bu dil
ana (6)
Aldı aklımı başımdan merhameti yok bana
Ettiğim hizmet helâl olsun o canımdan yana
Hiç ÖMER'i kul eder mi bu hakikat hoşça şey.

— 37 —

Ey tabibim etmedin derdime derman akça söz
Merhem edüp sarmadı yâremi Lokman akça söz
Bu zamane hubrlarından yögimmiş aslâ vefa
Çok aradım bulamadım taze civan akça söz
Tâ ezelden macera-yi bahr-i aşkı boyladım
Sözümün tahkiki budur ol sebepten söyledim
Derler idi (7) hep tecrübe eyledim
Bir gececik olmadı yanımda mihman akça söz.
İptidadan ben seninim dedi ol kaşı keman

Anın için sırrımı ben ana eyledim ayan
Payine yüzler sürüp diyegörür el'aman
Bir gececik olmadı yanımda mihman akça söz.
Bilmedim ben âşık oldum bi-vefa dilberlere
Meyl edermiş ol dahi sofı gibi kimselere
Hep görenler dediler yazık bu ÂŞIK ÖMER'e
Bakmadı yüzüme ol zülf-i perişan akça söz.

GAZELER - KALENDERİLER

— 38 —

Ey bād-ı sabâ yârime var şânımı söyle
Bülbül gibi herdem benim efganımı söyle
Şayet bana rahm eylese ol gonca dehanım
Aşkında benim âteş-i suzânımı söyle
Gör neyledi ol bendesini aşk ile sevda
Lûtfeyle varup nâle i gıyânımı söyle
Bi-çâre ÂŞIK ÖMER'i gör küşe-i gamda
Çeşminde akan hûn ile efsânımı söyle

— 39 —

Bir turesini kâkûli cânâne değişmem
Hâk-i zemini taht-ı Süleyman'a değişmem
Giysularını boynuna gömmek ne hatâdır
Zülfün telini sünbül ü reyhana değişmem
Çün dilde senin vasfını ben eyliyeyim gûş
Ol Mısır-ı aziz Yusuf-u Ken'ân'a değişmem
Can gûşuna erbâb-ı kemalin sözü canda
ÂŞIK ÖMER'in sırrını bin hâza değişmem.

S O N

NOT: «Âşık Ömer'in Basılmamış Şiirleri» seri-
sine ait metinler burada sona eriyor. Fakat,
gerçekte, bu son, bir başlangıca işaretir: Araş-
tırmalarımız sırasında, elimize, 1317 (1899) ta-
rihli, taş basması bir «Divan-ı Âşık Ömer» gec-
ti. Kitabın kenarında, Şah İsmail hikâyesi de
vardır.

Bu divanda, S. N. Ergun'un bahsettiği (Â-
şık Ömer, s. 16) 1306 (1888) tarihli taş basması
divanda mevcut şiirlerin çoğu bulunduğu gibi,
ayrıca, onda olmiyan 27 şiir de vardır. Buna

- (*) Bu mısra da vezin düşüktür.
(1) Bu manzumenin diğer bir varyantı için
bk. S. N. Ergun, Âşık Ömer, No. 582.
(2) Bu kıtada vezin ve kafiye düşüklüğü
vardır.
(3) Bu kıtada vezin ve kafiye düşüklüğü
vardır.
(4) Bu manzume, diğer cönkte, bâzi
farklarla, Gevheri adına kayıtlıdır.
(5) Bu kıtada vezin ve kafiye bozuktur.
(6) Bu mısra da vezin bozuktur.
(7) Okunamadı.

Etütler :

ANADOLU'DA

Cinlere, Perilere ve Devlere Dair İnanışlar

Yazan: Dr. N. R. BALCIOĞLU

Halk inanışları arasında mühim bir yer
işgal eden CİNLER, PERİLER, DEVLER'e dair
yayınlanan yazılar az olduğu için geniş Türk
halk kitlelerinin bu husustaki inanışlarını şi-
fahi vesikalara dayanarak ve bize bunları ve-
ren halk müteberlilerinin adlarını hürmetle
yad etmeyi bir borç bilerek Cinlere atfedilen
bir kaç hikâyeden sonra halkın bu mahlûkatı
tasvirine ve sonra da CİNDARLARA dair bilgi
vermeye çalışacağız.

Tekin olmayan yerlere dair :

Halk bazı yerlerin bazı zamanlarda tekin olma-
dığını buralarda gözle görülmeyen elle tutulma-
yan bir takım mahlûkatın yaşadığını, buralara
hükmeden bu gibi varlıkların hiç şakalarının
olmadığını insan oğlunu derhal çarpacağını ağ-
zını yüzünü egeceğini söyler.

Bu gibi tekin olmayan yerlerin başında
kuyu başları, mağaralar, bilhassa değirmenler,
ıssız yol kenarları, tarla sınırları (sınır) dere
kenarları, ocak başları, pınar başları, lohusa
kadınların yanları ve bir de yetim çocuklar
(anasını kaybeden küçük çocuklara yetim, ba-
basını kaybedenlere öksüz adı verilir), hamam-
lar, ahırlar.

Bu gibi yerlerle beraber geceleri duvar
diplerinin de asla tekin olmadığına dair ka-
nat Anadolu'nun her tarafında umumidir.

Tesbit edilen anlatışlar :

Değirmenlere dair :

Anlatan: Mehmet Tevfik. Yaş 67, meslek,
ülemadan. Tesbit edildiği yıl 1932 Yenihan.

O civarda yaz kış köy köy dolaşan bir
molla varmış. Bu zatın ayakları içe basarmış;
(tıbbın OBAYN dediği bir nevi kemik hastalığı
musabı) sesi çok güzel yüzü fevkalâde te-

karşılık, o diyandaki 18 parça, bizdeki nüsha-
da yoktur.

Bunlardan başka, bâzi dostların da yardımı
ile, Âşık ÖMER'e ait daha bir hayli metin elde
ettik. Yekün okadar kabardı ki, artık bunları
bir ciltte toplamak zarureti hâsıl oldu. Aziz
dostum Cahit Öztelli ile beraber, bu cildi orta-
ya koymak emelindeyiz.

miz olan bu Molla Ahmet hayatını köy köy
gezerek mevlit kıraat edip yasin okuyarak ha-
tım indirerek kazanmış. Bir hatimden o za-
manın parasına göre 50 kuruş veya bir rubla
buğday almış. Ama aldığı buğdayı da hemen
orada satarmış.

Bir kış sabahı bize bu vakayı nakleden M.
Tevfik efendimin kapısını çalmış. Gidip aç-
mışlar.

Yüzü: kireç gibi sapsarı olan Molla Ahmet'in
in elleri titriyormuş, atı ise terden sırsıklam-
mış.

M. Tevfik — Hayrola Molla hayrola,

Molla — Hayırlar değli efendi. Hayırlar
değil.

Mollayı içeri almışlar. Mollanın naklettiği
hâdise şundan ibaretmiş:

Hâdiseden bir gün evvel, Çakmak köyün-
den atına binmiş ki Ilıcaya gitsin de orada
indireceği bir hatim varmış, onun duasını c
köyün imamıyla yapsın.

Hava fena imiş. Gök kar topluyormuş.
Köylü ısrar etmiş aman molla bu havada yola
çıkma.

Fakat Molla Ahmet bu sevabı kaçırmak is-
temiyormuş. Atına atlanmış, köyden daha yeni
çıkışmış ki hava tozmaya, tipi dumanlarını
tüttürmeye başlamış.

Bir zaman gelmiş ki molla yolu izi kaybet-
miş. Atını sağa sürmüş sola sürmüş. Yolunu
kaybettiğine tam inandığı sırada karşısına bir
harabe gibi bir değirmen çıkmış. Atını buraya
sürmüş. Fakat içeri ayağını atar atmaz da bes-
meleyi okumayı unutmamış.

Burası harapmış ama onu kardan soğuk-
tan koruyacak bir yermiş. Heybesinden hemen
mumunu kibritini çıkarmış. Anadolu'nun her
tarafında olduğu gibi burası da sahipleri tara-
fından kış olduğundan kapıları açık bırakılmış
mazbut bir değirmenmiş.

Molla Ahmet değirmencinin yataklığına
kadar ilerlemiş. Mumun aydınlattığı ocakta
terkedilmiş çalı çırpı da bulunca sevinmiş o-
cağı yakmış.

Dışardaki tipi arttığı için burada sabahla-
makdan başka çaresi de kalmadığını anlamış.

212

213

Heybesinden hiç çıkmayan semaveri hemen yakmış çayını demlemiş. O hazırlıkları yaparken dışarıdan bir davul zurna sesi gelmeye başlamış. Ses yaklaşmış. Değirmenin kapısından ellerinde meşaleler ufak tefek insana pek benzeyen bir takım mahlukat girmiş.

Molla Ahmet o zaman bunların CİNLER olduğunu anlayarak hemen iki YASİN okumuş öflemiş.

(Cinlere karşı koruyucu olduğuna inanılan bir hayli dua vardır. Fakat en çok kullanılan BESMELE ve bir de YASİN dir).

Değirmende hemen bir düğün dernek başlamış. Davul çalınıyor, oyunlar oynanıyormuş.

Bu arada Molla Ahmet kapılarında bulunan ufak finoyu da orada görür gibi olmuş.

Bu ufak kara köpek arka ayaklarının üstüne kalkmış davul çalıyormuş. İçlerinden biri: — Haydin helva çekelim.

Diye bağırması. Hemen harekete geçilmiş, helva çekilmiş. İş tam bittiği sırada onun bulunduğu tarafa yaklaşan bir tanesi feryadı basmış:

— Aman burada korungaya (muhafaza altına kendi kendini almış insanlar için kullanılan tabir) alınmış bir insan oğlu var.

Gelen, Molla Ahmedin etrafını sarmış olan YASİN duvarına çarpıp geri gidiyormuş.

Helvanın çekilmesi bitmiş. Bir tanesi :

— Biraz da şu insan oğluna verelim.

Demiş. Ve uzatmışlar, o da almış heybesine koymuş. Sabah ısrken bu kalabalık çekilip gitmiş. Molla da hemen yola çıkmış ve doğruca gelmiş. Cinlerin helvasını açınca bunun hayvan pisliği olduğu görülmüş.

Yurdun her tarafında değirmenlerin tekin olmadığına dair tesbit edilmiş hayli malzememiz olmakla beraber, biz ancak buna dair bir tanesini kaydettik.

Kuyuların tekin olmadığına dair :

Kuyuların çeşmeler gibi tekin olmadığına inanılır. Bu husus hakkında bilhassa içme sularını kuyulardan temin eden bölgelerimizde meraklı inanışlar tesbit ettik.

Kilis ve Erzincan bu bakımdan hayli zenginlik göstermektedir. Çeşmeler hakkındaki inanışlarda daha fazla Kars, Ardahan, Sarıkamış, Sivas, Tokat taraflarında zengin malzemeye rastladık.

Anlatan: Hüsametdin Turgut. yaş 35, Mes.

lek, çiftçi, tesbit edildiği yıl, 1930, Erzincan. Til köyü.

Til Yazısı denen düzlük Fıratın kollarından biri olan Çardaklının yanı başında ağaçlık bir sahadır. Diğer tarafları gayet taşlık ve çakıllıktır.

Bu ağaçlık yerde, Til köyüne 2-3 kilometre mesafede, bir kuyu vardır. Bu kuyunun tekin olmadığına dair bu civarda kanaat umumidir. Bize bu vakayı anlatan Hüsametdin askerden terhisine evine dönmekteymiş. Vakit gece, hem de çok karanlık bir gece imiş. Hem yorgunluğunu biraz geçiştirmek hem de bir su içmek için kuyunun başında durmuş.

(Kilis ve Erzincanda yol kenarlarındaki kuyulara bir değneğe bağlı bir ufak su kovası konur, bu hayırların en büyüğü adedildir). Kuyuya yaklaştığı sırada kuyu başında bir karanlık belirmiş. Kendi köyünden biri zannederek daha fazla yaklaşmış. Bakmış bir kadın. Hayret etmiş:

— Bacı kimlerdensin?

Demiş. Fakat cevap alamamış. Kadın hemen kuyuya ayağının evvelâ birini atmış sonra da diğerini atarak kuyunun ağzında kaybolmuş. Hüsametdin hemen kuyunun ağzından eğilmiş, suların hisirtisinden başka bir şey duymamış.

Aynı kuyu hakkında Hozunsu muhtarı Zeki beyden, yine Til köyünden Yedibelâ adıyla de anılan 45 yaşlarındaki İhsan efendiden aynı mealde malzemeler elde ettim.

Harabelere dair de hayli vak'a anlatılır.

Kedinin, köpeğin lekesiz olanları asla tekin olarak kabul edilmez. Bu çeşit kedi ve köpeğe ZİVLON tabiri kullanılır. Bunlara taş atmak, fena müamele yapmak, katiyen iyi neticelere ermeyeceğine daima inanılır.

Besmelesiz sandığa, sepete konan şeylerin cinler tarafından alınıp kullanılacağına dair kanaat umumidir.

Hatta yiyecek maddeleri hakkında da aynı kanaat vardır.

Bilhassa geceleri yiyecek getirmeye giden küçüklere daima şu tenbihte bulunulur:

— Sakın besmelesiz açma sonra cinler ilişir.

Gelecek yazılarımızda Alkarısı, ve buna dair inanışları vermeye gayret edeceğiz.

Dr. BALCIOĞLU

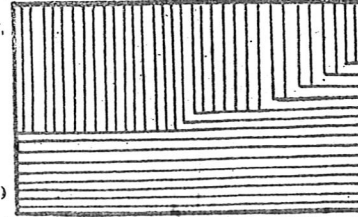
Metot:

Dr. Wilhelm Pessler'e Göre

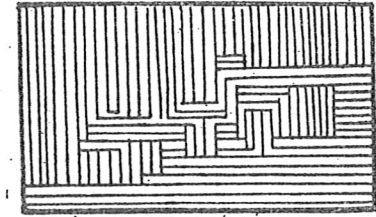
HALKBİLGİSİ HARİTALARININ TANZİMİNDE ANA PRENSİPLER VE ALMANLARIN HALKBİLGİSİNE TATBİK ETTİKLERİ COĞRAFYA METODU

— II —

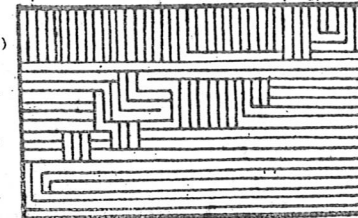
Yazan: Sait GÖKÇEOĞLU

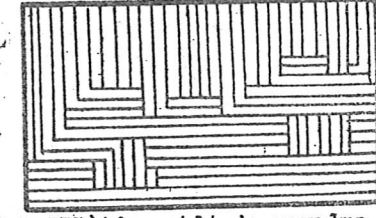
A) Temel Durum: Kapalı Bölgeler.

B.) Ada Biçimi Yayılma: Bir şeklin diğerine nüfuzu ile.

B. II) Ada Şeklinde yayılma: İlerlemiş şeklin geri çekilmesi. Şeklin gezmesiyle değil, müstakil.

B. III) Ada Şeklinde yayılma: İlerlemiş şeklin geri çekilmesi. Şeklin gezmesiyle değil, müstakil.

SINIRIN SABİT KALMASI, KÜLTÜR ÇEKİRDEĞİ :

Müşahadeler hududun sabit kalışı üzerine de dikkati çekmektedir. Eğer çeşitli halk hususiyetlerinin hududu bugün için aynı ise, yahut birbirine yaklaşarak kapanıyorsa, bunların eski zamanlarda ayrılmış hudutları olduğunu kabul etmek lâzım. Şimalgarbi Almanya'da Aşağı Saksonya kültür dairesi böyle teşekkül etmiştir. Bundan başka böyle büyük kültür mintakaları içinde daha küçük (Kültür çekirdekleri) de seçilmektedir.

KİTAP MI, HARİTA MI ?

Şimdi biraz da Halkbilgisi haritalarının tercihe lâyık vasıflarını sayalım:

Her iyi memleket haritası, sanatın, ilmin, maksada uygunluğun - çokluk içinde birliğin - yüksek bir surette tatminini mümkün kılar.

215

Halkbilgisi haritası, mahallî münasebetleri kendi hususiyetleri içinde tanıma imkânını verir. Harita sayesinde çeşitliliğe hâkim görünüş ve bunun vasıtası ile terkibi tasavvur hakiki yerini bulur. Sebepler ve kaideye uygun olan bulunur. Haritanın bu vasıfları kitaptan üstündür.

KARIŞIK BÖLGELER:

Haritaya alınmış olan bir halk hususiyetinde her şeyden önce mintakalara ait ana şekiller ile, karışık mintakalara ait şekiller meselesi meydana çıkar. Saf bir bölge, aynı şaha üzerinde bir renkle yahut tarama ile kolayca temsil edilebilir. Karışık mintakada coğrafya ya ait çalışma tarzı hâkim olur. Buna göre münferit tezahürler ait olduğu yerlerde noktalarla gösterilir ve ekseriya her hâdisenin hususiyetine uygun ve her biri bir vasatı temsil eden tipik şekillerle ifadelendirilir.

TARAMA ve İŞARETLER, RENK :

Hakikî bir malûmat temini için hususî bir mıntaka (Gemeinde) bir birlik olarak kabul edilir. Bölgenin yerini gösteren haritanın mahal işareti dahilinde bir taraftan renk farkı ve mevzu bahis sahanın büyüklük farkı, diğer taraftan halk hususiyetlerinin çeşitli şekillerinin tarzı ve kısımları kendilerine mahsus âlâmetlerle gösterilir. Bu hususta Almanyadan iki güzel örnek zikretmek isteriz: Birisi Paul Langhans tarafından neşredilen Deutsche Erde (Alman toprakları), diğeri de: Petermans Mitteilungen dergisidir. Dobrica'daki halkı gösteren Bulgar Romansky'nin haritası da bu nevidendir.

BÖLGE :

Bir kültür bölgesi içinde bulunduğu büyük arazi parçasında imkân olduğu kadar bir birlik halinde gösterilmelidir. Aksi halde karışmış veya kümeleşmiş mıntakaların tesirini yaparlar. Bu suretle iki saf mıntaka bir gevre içinde çarpışır. Halkbilgisi hususiyetlerinin sayısı arttıkça, uygun tarama şekli bulmak güçleşir. Bu maksadı renkli harita daha iyi temin eder. Büyük rakamlar, iç münasebetlerde şe-

killerin çeşitlilik ve benzerliği doğru olmalıdır. Taramalar temsil edilen kültür hadisesinin ve arazinin şekline uymakla beraber mıntakanın coğrafi teşekkülüne de uyacaktır. Wilhelm Pessler bu cihetleri Aşağı Saksonya dil atlasında tecrübe etmiş bu münasebetle ilgili kültür hadisesinin iç manasına da uygun bir çok tarama şekilleri ortaya koymuştur: (Bk. Grundbegriffe volkstumskundlicher Landkarten, sahife 9.).

ÜÇ SAF ve DÖRT KARIŞIK ŞEKLİ OLAN BİR BÖLGENİN TERKİBİ :

Karışık kültür mıntakalarını iyice temsil oldukça güçtür: Meselâ a, b, c gibi üç saf ve dört karışık şekli meselâ (axb, axc, bxc, axbxc) yi ihtiva eden bir bölge düşünelim. Burada a-ğırlık bilhassa aynı arazi üzerinde karışmış mıntaka ile karışmış şekilleri telif etmektedir. Önce haritayı mekâna, sonra mevzu fakat her ikisini de müşterek teşekküllere göre terki etmek icabeder. Bu işte harita ressamının rolü büyüktür. Bu rol şekiller arasındaki karışıklık münasebeti sıhhatli olarak ifade eden ibaretler. Bu istek bir halk hususiyetine ait çeşitli şekillerin basit ve kitabî sayısında dik-katten kaçır, hâlbuki bu harita bunu ifade için zorlar.

YAYILIŞ HAKKINDA NOKSAN BİLGİ MİZ :

Harita bir kültür şeklinin yayılışı hakkında zihnîmizde mevcut açık ve eksikleri tamamlamamız için bizi zorlar (Yayılışı gösteren taslaklara bk. A, B. I, B. II, B. III).

MUKAYESELİ HALKBİLGİSİNİN VAZİ FESİ :

Mukayeseli Halkbilgisinin vazifesi, bölge-leri, çeşitli halkbilgisi tezahürlerinin hudutlarını aynı şekilde bir ve aynı haritaya nakletmektedir. Bu haritada bölgeler ve sınırlar tabuk ederse, bu hal aynı sebebin çeşitli kültür hadisesi üzerine tesir ettiği meselesini meydana kor. Halk tezahürleri, kendi sahaları ile ne kadar çok uygun düşerse, o nisbette kapalı bir kültür dairesinden bahsetmek imkânıdır. (Bu mesele için Dr. Wilhem Pessler'in Niedersächsische Kulturkreis adlı kitabına bakınız.)

GÜZEL BİR ÖRNEK :

Halkbilgisi memleket haritaları hakkındaki bu metodun meraklılara yeni bir görüş tarzı temin edeceğini umarım. Biz de çe-

Acı Bir Kayıp :**“Sermet Muhtar Alus,, Vefat etti**

İstanbul'un içtimai hayatını ve folklorunu aksettiren değerli muharrirlerden Hüseyin Rahmi ve Osman Cemal Kaygılı'dan sonra 20/Mayıs/952 günü Sermet Muhtar Alus'u da, ani bir kalp durması neticesinde kaybetmiş bulunuyoruz.

Merhum 1888 senesinde İstanbulda doğmuş, Galatasaray lisesini ve Hukuku bitirmiş, İstanbul hayatına aid binlerce fıkra ve eser yazmıştır. Ayrıca bir de Fransızca - Türkçe sözlük meydana getirmiştir. Merhumun hayatına dair Türk matbuatında çıkan en karakteristik iki yazıyı sütunlarınıza alırken, merhumu rahmetle anar, geride bıraktığı annesine başsağlığı dileriz.

İSTANBUL EN RENKLİ MUHARRİRİNİ KAYBETTİ..

İstanbul en renkli muharririni kaybetti. Sermet Muhtar, evvelki gün çok sevdiği ve hermen herkesten iyi bildiği bu şehrin kucağında öldü.

İstanbul, Sermet Muhtar'a çok şey borçludur. Çünkü o bütün hayatı boyunca, bir türüt kendisinden bahsetmeğe doymadığı bir sevgili gibi, bize İstanbul'u anlatmıştır.

Sermet Muhtar imzasının arkasında bütün bir devir, bütün bir dünkü İstanbul yatmaktadır. Eski Beyoğlu, atlı tramvaylı İstanbul sokakları, «Caddesi Kebir» piyasaları, eski Karıman paşası, Kadıköy iskelesindeki emanetçi ve kitapçılar, Kuşdili âlemleri, araba safaları, saray damatlarının çapkınlıkları, mandarabasıyla Alemdağına gidişler, İstanbulda ilk telefon, ilk otomobil, ilk asansör, çarşaf modaları, âşık işaretlerinin mânaları, meşrutiyet devrinden evvelki meşhur güzeller, kantocular, fındıkçılar, Beyoğlu'nu haraca kesmiş azılı hovardalar, ilk Kadıköy vapurları... Daha bu şehrin saymakla tükenmek bilmez, eski günlerine ait ne emsalsiz tablolar...

Çocukluğunuzda anneniz sandık açtığı zaman hiç başında beklediğiniz oldu mu?

O sandıktan, eski günlere ait sizi şaşırtacak neler çıkmaz! Ne garip kumaşlı elbiseler,

kakmalı kakmalı ne acaip kutular, ne tuhaf ufak tefek eşya...

Annelerin sandık kokusunda âdeta dünün ve tarihin kokusu vardı,

İşte, Sermet Muhtar'ın yazıları buna benzerdi. İstanbul muharriri- dünün sandığından bize ne renkli hâtıralar bulup çıkarmazdı ki...

Bir «Kıvrak Paşa» romanında Yıldız Sarayından Göztepe köşklarine ve İstanbul'un kenar mahallelerine kadar bütün bir devri, dekoru ve tipleri ile bulabilirsiniz.

Eski konak terbiyesinin en incisini almış olan Sermet Muhtar'ı Babıâli caddesinde de, Beyoğlu caddesinde de daima annesiyle beraber görürdünüz. Her anneye, ne kadar yağlı olursa olsun çocuğu daima küçük gelir. Sermet Muhtar da 64 yaşında olmasına rağmen annesi için böyle küçük bir evlattı.

Ana - oğul evden beraber çıkarlar, önce mektep defterlerine kurşunkalemle yazılmış yazıları, mevzularına göre muharririn kendi eliyle yaptığı resimleri (Sermet Muhtar, resim de yapardı, romanlarındaki resimlerin ekserisi kendisindedir) birlikte matbaaya götürürler. Sonra yine yavaş yavaş Babıâli'den inerler, Beyoğlu'ndaki evlerine dönerlerdi. Bastonlara dayana dayana her yere ağır ağır, birlikte çıkarlardı.

Sevgili oğulu ile, hayatta en yakın arkadaşını da kaybeden bu dertli ananın ızdırabını düşünüyorum.

Dünya ne tuhaf!..

Hikmet Feridun Es
(22/5/952 günlü Hürriyet Gazetesinden)

ACI ŞEYLER, FAKAT..

Sermet Muhtar, en ayak üstü görüşmeleri boyunca bile başından geçmiş eski bir vakayı kısaca anlatarak güzel bir nükteyle bitirmeye rahatsız olurdu. Yakın mazinin hâtırası, onun

**HALK TÜRKÜLERİ
DERLEME GEZİSİ**

Okuyucularımızın pek iyi bildikleri gibi, 1937 yılındanberi Devlet Konservatuarınca yurdumuzun muhtelif bölgelerinde Halk Türküleri derleme seyahatleri yapılmaktadır. Son olarak geçen sene 58 inci ve 59 uncu il olarak Kocaeli ve İstanbul illeri halk türküleri toplanmış, bu arada Ercüment E. Talu ile merhum Sermet Muhtar Alus'tan ve annesinden de bazı türküler zapt edilmiştir.

Bu yılki derleme bölgesine Hakkâri, Mardin, Siirt ve Bitlis dahildir. Bu geziden sonra 63 ilimizin Halk Türküsü derlenmiş olacak, tanzim edilmiş bulunan 9.000 küsur türkünün tasnif ve yayınlanmasına başlanılacaktır.

Bu aybaşında son derlemeye çıkmış bulunan Devlet Konservatuarı derleme heyeti yine Halil Bedi Yönetken, Muzaffer Sarısözen ve Rıza Yetişen'den müteşekkildir.

bayatında mevcut yegâne lezzetti belki de...
Sermet Muhtar bence iki kısımdı:

1 — Zamanının bütün madde sertliğine katlanarak mahrumiyet içinde yaşamasına rağmen...

2 — Mazinin bütün hayal yumuşaklığına sübürmüş müsterih bir adam...

Bembeyaz saçları daima dağıntıktılar. Parmakla dokunulsa, sönecek köpük gibi duran bu karmakarışık saçlar, isyankâr bir ifadeyle ya şapkaдан dışarı taşar, yahut da alınına dökülürdü. Fakat alındaki sonsuzluk ifadesini katıyken bozmayan bir dökülüştü bu...

Endişe ile tereddüdü birbirinde eriten acıyıp ürpermenin, zeki gözlerinde mütemadiyen tekerrür etmesi, onu âdetâ çocuklaştıran hususiyetlerinden biriydi.

Sermet Muhtar o derece çocuk adamdı ki, onu sokakta annesiz göremezdiniz. Matbaaya bile beraber gelir, beraber giderdiler... Onu, dudaklarında kırık dökük bir tebessüm, yanında da yorgun argın annesi olmadan tasavvur edemiyordum bir türlü...

Gördüğü her şeyi ilk defa görüyormuş gibi hayrete kapılan bakışlarında, elle tutulmaz, gözle görülmez bir meçhule karşı ürperen teessüsü sezilebilirsiniz... Bu, mazinin karanlık sonsuzluğunda kaybolmuş gitmiş büyük refah için üyulan bir nevi dâüssıla mıydı acaba?... Zannetmiyorum. Çünkü Sermet Muhtar bu mazinin edebiyatı ile o kadar haşır neşirdi ki, ondan uzak kalmış sayılamazdı...

Aklına esti mi, her şey, herkes onundu... Aşka sosamış bir genci, hayalindeki sevgiliye kavuşturması, en zor kadınları bile önünde dize getirmesi için elini uzatıp kalemi alması kâfi geliyordu.

Böyle anlarda çehresi bir din kadar güzele, çocuk bakışlı gözlerindeki ifade de bir mâbet kadar derindi muhakkak...

Ufaksuz denizlerde şehirsiz iklimlerin ötesinde kalan bu müstesna mazi, onu da çekip koyununa alıverdi. Bir varmış bir yokmuş... Tanrıdan rahmetler....

★

Geçen gün, Sermet Muhtar'a ait «Eski Zamanın Meraklı Vakaları» serisinden elimizde kalan tefrikaları sıraya koyarken, bütün bu yaz-

dıklarım bir anda, rüya gibi gözlerimde canlanıverdi. Son vakaya küçük bir kâğıt ilâştirmiş. Şöyle diyor:

«Adnan Tahir Bey,

«Size bir vaka daha gönderiyorum. Mevcutlar tükenmeden evvel yenilerini yazar yolum. Sakın merak etmeyin gözüm... Selâm ve sevgiler.»

Sen de merak etme artık Sermet Muhtar. Gerçi cenazende ancak otuz kırk kişi vardı... Biz sana lâyık olduğun kıymeti belki de veremedik... Fakat sen ölümünden sonra bile bize faydalı oluyorsun... Bunu hem senin hesabına, hem de kendi hesabıma bir nevi teselli sayıyorum... Rahat uyu gözüm...

Adnan Tahir

(5/6/952 T. AKŞAM Gazetesinden)

KONUŞKANLIĞIN CEZASI

(Kadirî'nin Şabablı köyünden İsmet Çakır'dan alınmıştır).

Kozanoğlu Beğ, Harmandağ'da obasının ileri gelen beğleri ile sohbet ederken, söz arasında sudan bahsedilmiş. O sırada beğlerin birinin tezcamlı uşağı, hazır bulunan beğlerin takdîrini kazanmak, kendi beğine de yaranmak için lâfa karışmış :

— Çukurova'da en iyi su Çepelce'dir, ouz gibin mübarek!

Demiş. Bu yersiz lâfa canı sıkılan Kozanoğlu, uşağı :

— Hayd öyleyse, al testiye de Çepelce'den öğdüğün suyu getir, görek! Diye cevap vermiş.

Harmandağ'dan 4.5 günlük yol çeken Çepelce'ye su getirmeğe giden uşak, yolda bir tanıdığı ile karşılaşmış. Yorgunluktan ve sıcaklığın verdiği sıkıntıdan zorlukla soluyan uşara, tanıdığı :

— Hayrola yahu, demiş, bu ne hâl, nereye gidiyon?

Uşak, bitkin bir hâlde bir ağacın gölgesine otururken :

— Sorma bre, demiş, Harmandağ'da bir b. yedin, Çepelce'de ağzımı yumağa gedyom.

Ali PÜSKÜLLÜOĞLU

Dergimizin Satış Yerleri

Dergimiz, İstanbulda İkbal, İrfan, Köprüde Kemal, Beyoğlunda Saray, Beyazıtta Faik Akgün Kitabevleriyle Eminönü (Halkevi karşısında) Niyezi, Çağaloğlu firmı yanındaki tütüncü Ahmet ve Kadri ile Çarşıkapıda Azak sinemasına dönülecek köşedeki tütüncüde bulunur. Ankarada Berkalp, Ulus meydanında Koç ticarethanesi önünde Yakup ve Sait, İzmirde Tilkilikte Cerrahoğlu, Konyada Yeni, Manisada Cavit Gülbahar ve Savaştepe'de Ahmet Soykan ile başlıca bayilerde satılır.

1-24 sayılık, bezle zarif bir şekilde ciltlenen 1. cildimiz 750 kuruştur.

YEDİTEPE

ONBEŞ GÜNDE BİR ÇIKAR

Fikir ve Sanat Gazetesi

Yıllık abonesi 720, altı aylık 360, sayısı 30 kuruştur.

Abone adresi: YEDİTEPE, P.K. 77

İSTANBUL

ŞEMSI YASTIKCIAN

MUSTAFA İPEK

Bağlama, cura, divan sazı yaparlar

Bilûmum müzik aletleri garantili ve

mir olunur, alınır ve satılır

Beşiktaş, Çırağan cad. No. 39

Tel: 87689

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Senelik abonesi 300, altı aylık abonesi 150 kuruştur. Yurd dışı senelik abone 2 dolardır.

Adres değıştirmeler hiçbir şart ve ücrete tâbi değıldir.

Basılmayan yazılar talep vukuunda iade edilir.

Adres: Yeşildirek, Sultanmektebi sokak, No. 17 - İstanbul

Diğı ve basım: M. SİRALAN Matbaası

